

Els separatistes catalans entre el 1916 i el 1936

Enric Ucelay da Cal

Avui ja comença a esdevenir un tòpic la idea que el nacionalisme radical català va voler copiar Irlanda. S'ha recordat [Roca i Farreras](#) i s'han volgut codificar de manera senzilla els projectes militants de Macià o de [Daniel Cardona](#). Les coses, però, són, com sempre, més complicades.

La política projectiva, allò que es pensa fer, és un àmbit eminentment mental. És, per tant, imprecís, fugisser i concret a la vegada, ja que se situa davant dels estímuls i exemples que el present ofereix –la contemporaneïtat– i pretén articular respostes racionalitzades que estiguin al dia, però, alhora, es basteix amb materials més tradicionals, menys elegants però més familiars, que són una mena d'inconscient polític.

Els projectes del nacionalisme radical català, un cop aquest comença a prendre cos organitzada després del 1919, és una clara mostra d'aquesta dislocació entre racionalització i pràctica, entre el que es pensa que es pensa fer i el que es fa. Com ho veurem, el catalanisme de combat va deure que presentava un patró de lluita basat en la pràctica de l'independentisme irlandès després de l'aixecament de Pasqua del 1916. I així havia de teoritzar el seu paper. A la pràctica, però, el moviment s'estructurà com una mostra precisa de l'esquema vuitcentista garibaldí, i pretengué portar a terme una clàssica revolta dins la tradició forjada per l'"alliberador dels Dos Mons". La distinció no és anodina, ja que va directament al nom –sovint

malentès– d'*Estat català*, i fins i tot clarifica la confusió entre els termes independentisme i separatisme, o, més ben dit, ens explica per què, mentre es tendí a començar amb el sentit del primer terme, el nacionalisme català dels anys vint i trenta va acabar autocaracteritzant-se amb el segon.

Al moment d'esclatar la I Guerra Mundial, el 1914, els escassos nacionalistes radicals catalans, encara no organitzats políticament, s'entusiasbaren amb els voluntaris garibaldins. Els hereus del gran revolucionari havien lluitat justament als llocs que més havien agafat la imaginació dels catalanistes més exaltats, junt amb els grecs el 1897 i al costat dels Boers el 1900, però també amb Madero a Mèxic o a favor de la independència d'Albània. Amb la Gran Guerra, els *garibaldini* muntaren un cos de voluntaris per lluitar per la França republicana, enquadrats dins la Legió Estrangera. Aquesta idea entusiasmà alguns catalanistes, que muntaren un gran soroll sobre els "milers" imaginaris de "voluntaris catalans" afiliats a la Legió que, en acabar la contesa, suposadament havien de recollir la gratitud francesa, alliberant Catalunya. Els ultracatalanistes, doncs, es trobaven alineats amb la posició pro-aliada del nacionalisme irlandès parlamentari contra les posicions del Sinn Féin. No cal dir que la revolta irlandesa del 1916 els deixà bastant descol·locats, però, tanmateix, el *momentum* de la francòfila els mantingué en els esquemes neogaribaldins, tot reforçats per l'admiració dirigida a la intervenció italiana en la

guerra després del 1915. Justament l'agitació amb el tema dels "voluntaris catalans" permeté al nou moviment polític, agrupat al voltant de Macià el 1918-1919, suposar que podria dirigir l'orgia de sentimentalisme wilsonià que portà la pau, sobretot mentre podia semblar que la independència –o com a mínim, una "autonomia integral"– vindria regalada de fora sense cap esforç.

Solament quan s'esgotà la francofilia –i, per tant, el neogaribaldisme– fou quan un nacionalisme radical, desarticulat per la seva primera desfeta electoral (les municipals del febrer de 1920 a Barcelona); descobrí Irlanda. La vaga de fam fins a la mon del batlle de Cork l'octubre del mateix any, provocà una nova onada sentimental que donà als ultracatalanistes la idea de copiar l'estratègia dels independentistes irlandesos. Quan la Lliga s'escindí el 1922 entre nacionalistes i regionalistes, Macià intentà de vendre el seu guió hibernià. L'assemblea de nacionalistes s'havia de declarar Parlament, s'elegiria Govern i es proclamaria la independència, cridant a la formació d'un exèrcit nacional per resistir les empaitades espanyoles. Rebutjat per la naixent Acció Catalana, Macià en conseqüència fundà Estat Català, com a expressió *literal* del seu projecte. Tota l'exaltació militarista, però, era aparença, sense preparació ni infraestructura, al contrari del que feren els nacionalistes bascos, que muntaren infraestructura, però no pensaren gastar-la en somnis de revoltes. Hi hagué, doncs, dues lectures dels fets irlandesos: una d'admirativa del teatre revolucionari de l'aixecament de Dublín, però ignorant la seva preparació, i una altra que –potser més atreta pel caràcter catòlic del nacionalisme irlandès es quedà molt més captivada per l'esforç

organitzatiu, sense preocupar-se de la insurrecció.

Amb la Dictadura militar el 1923, Macià a França mantingué la ficció que era el president d'un Estat Català en procés de muntar l'Exèrcit de Catalunya. Els d'Acció Catalana es podien riure abans i després de les pretensions del "Cabdill", però llur presumpció d'actuar com una mena de cancelleria diplomàtica catalana davant la Societat de Nacions fou igual de superficial (ja que l'organisme internacional no podia tractar altres temes que els proposats pels *Estats* membres). Com que no hi hagué manera de confeccionar un "Front Únic Catalanista", Macià, lentament, es dedicà a confegir un moviment insurrecte. Aquest "exèrcit voluntari" partia d'una concepció militar molt formalista, que pretenia convertir civils en soldats per l'entrenament rigorós, però que aviat caigué en la improvisació. Es basava en els immigrants econòmics catalans a França, buscant l'entesa formal amb anarquistes i comunistes. Es finançava amb un emprèstit dirigit a les comunitats catalanes a Amèrica, i –sense èxit– buscà ajudes més polítiques. El seu pla era una invasió on un grapat de valents llançava una espurna de revolta que, se suposava, esclataria en una gran flama, esquema netament garibaldí.

És més, els néts de Garibaldi, els que havien muntat la "Legió" a França el 1914, intentaren fer *exactament* el mateix: una "Legione Garibaldina delta Liberià" anti-feixista que entrenava obrers italians a les ciutats franceses, amb especial debilitat pels militants llibertaris i pels bolxevics primaris, que es finançava amb un emprèstit dirigit a l'emigració italiana i les ajudes dels serveis secrets francès i txec, i

que parlava d'envair el nord d'Itàlia al final del 1925. Tot quedà en no res, però el deute macianista amb el garibaldisme és palès, i s'entén que ningú no cregués el 1926, rere l'arrestament del coronel Macià i del coronel Ricciotti Garibaldi, que no haguessin tingut gaires tractes (fet que probablement era veritat). El que passà fou que el projecte macianista era tan garibaldí que, en faltar-li quadres foguejats, procurà reclutar veterans de guerra garibaldins per a una futura "Legió de la Llibertat".

El nacionalisme radical català, doncs, va copiar la teoria irlandesa però la pràctica italiana. Per què? A part del fet obvi de les diferències importants entre Irlanda i Catalunya, la tradició insurreccional catalana era garibaldina, per a tothom a l'esquerra, des dels republicans als llibertaris. La confiança mediterrània en la força de la improvisació en comptes de tots els exercicis dels irlandesos, el sentit optimista de la petita aventura de Prats de Molló contra al pessimisme tràgic de l'aixecament dublinès en són testimonis. De fet, tots els somnis hibernians del nacionalisme radical català es basaven en gran mesura en una mala comprensió de la guerra civil irlandesa, que esclatà, rere la victòria el 1922, entre els puristes republicans i els partidaris d'un "Estat Lliure". Els ultracatalanistes assumiren tot això com el seu joc habitual de "ferms" contra "botiflers". Quan el 14 d'abril del 1931, es proclamà l'Estat Català, el que s'anunciava era un "Estat Lliure" (la República Catalana dins

la República Federal o la Confederació Ibèrica); la Generalitat, sorgida tres dies després, en fou evidentment encara menys. En realitat, Macià discretament s'havia desfet de l'aparat irlandès després del 1928-1929, sota la influència del dirigent d'Estat Català a l'interior, el socialista Aiguader, que havia refermat la tendència, sempre existent en Macià, a arribar a una entesa amb forces revolucionàries espanyoles. A una proclamació garibaldina, una balconada alegre amb ràpida gernació festiva el 1931, replicaren els nacionalismes més purs, dissidents, amb el sosteniment irlandès, de [Nosaltres Sols](#). Però, és que, com deia un any després el setmanari satíric *El Be Negre*, "Els més autèntics mussols / Són els de Nosaltres Sols".

El que havia passat era que Macià va saber fer compromisos, adaptar-se, i reconèixer que, donada la tradició federal de republicans i d'obreristes, es podia parlar de separació, per desfer l'Estat espanyol, seguida de reunió per fer un nou equilibri entre les parts components, però no d'independència absoluta, per a la qual s'hauria de fer córrer molta sang, com a mitjà per marcar distàncies amb dolor i odi. Així, Macià va fer com el Garibaldi republicà amb el regne d'Itàlia, i no com els republicans irlandesos, encara que s'estimà més la decoració dels últims.

EL PAÍS, *Quadern*, 2/5/1991